

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА ТА ПРОСТОРОВО – КЛАСТЕРНИЙ БІЗНЕС

УДК 338:351.863

**ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУЧАСНОГО
ПІДПРИЄМСТВА**

DOI 10.30838/ P.ES.2224.290819.106.575

JEL: L22, M42

**Адонін С. В., к.е.н.,
Калашнікова Ю. М.***Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

Стаття присвячена дослідженню різних підходів до визначення сутності поняття «економічна безпека підприємства», ідентифікації загроз економічній безпеці вітчизняного суб'єкта господарювання, а також сучасного стану економічної безпеки підприємств України. Розглянуто основні теоретичні підходи щодо визначення сутності поняття «економічна безпека підприємства», а також визначено й систематизовано загрози економічній безпеці вітчизняних суб'єктів господарювання. Економічна безпека підприємницької діяльності є базовою компонентою мікрорівня, яка зумовлює й визначає економічну безпеку регіонів, галузей (сфер діяльності) та держави загалом. Фінансову захищеність сучасної компанії визначають різноманітні високоякісні, а також чисельні характеристики, важливим з числа яких вважається показник рівня фінансової захищеності. Ступінь фінансової захищеності компанії - це аналіз продуктивності використання ресурсів компанії при існуючому ступені економічного і підприємницького ризику. З метою досягнення більш високого ступеня фінансової захищеності організація зобов'язана спостерігати за наданням найбільшої захищеності ключових течій своєї діяльності. Головні тенденції діяльності компанії можливо уявити з багатофункціональної, а також інституційної точки зору. Ідентифіковані й потенційні загрози економічній безпеці підприємства умовно можна поділити на зовнішні та внутрішні. Зовнішні загрози не залежать від діяльності підприємства; їх можна лише врахувати (якщо вони ідентифіковані) при організації діяльності підприємства. Внутрішні загрози викликані діяльністю самого підприємства: системою організації такої діяльності, рівнем фінансового менеджменту, кваліфікацією його керівництва тощо. Останнім часом активізувалося багато факторів, які спричиняють загрозу та негативний вплив на рівень економічної безпеки вітчизняних підприємств. Зростання загроз економічній безпеці підприємств потребує наразі швидкого адекватного реагування з боку власників та менеджерів вищої керівної ланки.

Ключові слова: фінансова безпека підприємства; ризики; загрози; оцінка фінансової захищеності; індикаторні критерії

© Адонін С. В., к.е.н., Калашнікова Ю. М., 2019

UDC 338:351.863

PROBLEMS OF MODERN ENTERPRISE'S ECONOMIC SECURITY ESTIMATION

DOI 10.30838/ P.ES.2224.290819.106.575

JEL: L22, M42

**Adonin S., PhD in Economics,
Kalashnikova Yu.***Oles Honchar Dnipro National University*

Different approaches to the definition of the essence of the concept "economic security enterprise", and to the identification of the threats to the economic security of the national entity and the current state of economic security enterprises of Ukraine have been investigated in the article. The basic theoretical approaches to defining the essence of the concept of "economic security of the enterprise" are considered, as well as threats to the economic security of domestic economic entities are identified and systematized. Economic security of business entities is a basic component of the micro level. It determines and defines the economic security regions, sectors (areas) and the state in general. The financial security of a modern company is determined by a variety of high quality, as well as numerical characteristics, among which is considered an indicator of the level of financial security. The degree of financial security of the company is an analysis of the productivity of using the company's resources at the existing degree of economic and entrepreneurial risk. In order to achieve a higher degree of financial security, an organization is required to observe the highest security of key flows of its activities. The main trends of the company can be represented from a multifunctional as well as institutional point of view. The potential threats to economic security of the company are identified. They can be divided into external and internal ones. External threats do not depend on the enterprise activity. They can be only considered (if they are identified) in the process of organization of the company activity. Internal threats are caused by the activities of the enterprise itself: the by the system organization of such activities, by the level of financial management, by the qualification of its leaders etc. more. Recently, many factors, that cause a threat and negative impact on the economic security of domestic enterprises, have intensified. That fact, that the threats to economic security of the company have been increasing, causes the need for some rapid actions which should be done by the owners of the enterprise and its top managers.

Keywords: economic security of the company; risks; threats; assessment of financial security; indicator criteria

Актуальність. У сучасних умовах швидких та глобальних змін економічних відносин та економіки в цілому, гостро постає питання забезпечення належного рівня економічної безпеки не тільки на макрорівні, а й для підприємств. В Україні дана предметна область не є достатньо дослідженою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням економічної безпеки та факторів впливу на неї присвячені праці таких вчених як Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко, Н.О. Кримчук, Г. А. Іващенко, Д. К. Воронков та ін. Не дивлячись на значний внесок науковців, деякі питання цієї теми все ще залишаються маловивченими.

Мета статті полягає у необхідності вивчення та розуміння суті процесу забезпечення економічної безпеки на підприємстві як складової національної економіки, ідентифікації загроз економічній безпеці підприємства, проведенні аналізу підходів щодо оцінки рівня фінансової захищеності компанії.

Виклад основних результатів дослідження. Підприємницька, а також управлінська робота постійно пов'язана з фінансовим ризиком і нестабільністю обставин функціонування господарюючих суб'єктів. При подібних параметрах сфери функціонування особливо важливим стає вирішення завдань фінансової захищеності компаній. У сучасній науці фінансова захищеність передбачає охорону різних інтересів компанії від зовнішніх і внутрішніх небезпек.

Фінансову захищеність сучасної компанії визначають різноманітні високоякісні, а також чисельні характеристики, важливим з числа яких вважається показник рівня фінансової захищеності. Ступінь фінансової захищеності компанії - це аналіз продуктивності використання ресурсів компанії при існуючому ступені економічного і підприємницького ризику. З метою досягнення більш високого ступеня фінансової захищеності організація зобов'язана спостерігати за наданням найбільшої захищеності ключових течій своєї діяльності. Головні тенденції діяльності компанії можливо уявити з багатофункціональної, а також інституційної точки зору.

До функціональних компонентів економічної безпеки підприємства відносять такі:

- фінансово-економічний;

- інтелектуальний і кадровий;
- техніко-технологічний;
- політико-правовий;
- екологічний;
- соціальний;
- інформаційний [1].

З інституційної точки зору фінансова захищеність розглядається крізь призму суб'єктів, які її гарантують. На рівні невеликих компаній наданням фінансової захищеності займаються, як правило, керівник та експерт по фінансам. На середніх підприємствах у концепції управління підприємством вже виділяється один або кілька людей, які здійснюють роль служби захищеності (кадрові перевірки, захист інформації, виконання розслідувань, вирішення питань з боржниками).

Згодом, якщо збільшуються прибутки та масштаби компанії, то відділ захищеності акцентується в окрему одиницю, число її працівників збільшується аж до декількох десятків, вона має ряд одиничних підрозділів, котрі цілком здійснюють функції фінансової економічної розвідки, захисту даних, спостереження, моделювання та прогнозування фінансового капіталу, проводиться створення стратегії і оптимізації управління.

Крім цього, фінансову захищеність компанії слід розглядати в 2-х площинах, а саме: у внутрішній та зовнішній.

Приватні підприємці та малі підприємства сприймають економічну безпеку лише як забезпечення внутрішньої безпеки. Підприємства, що досягли середнього рівня розвитку, мають необхідну кількість найманих робітників, тому забезпечення безпеки вимагає здійснення певних дій по кадровому відбору, перевірці персоналу, захисту інформації, створенню підрозділу, що відповідатиме за технічний захист інформації.

Великі підприємства, мають можливість самостійно впливати і створювати для роботи більш вигідні зовнішні умови, проводити власну політику, ефективно забезпечувати власну економічну безпеку [2].

Однак, сучасні умови господарювання пред'являють все більш жорсткі вимоги до забезпечення економічної безпеки підприємства. В першу чергу це пов'язано з умовами функціонування сучасних підприємств, які визначаються як нестабільні. Мінливість (нестабільність) можна визначити як систематичну зміну умов

господарювання, що призводить до появи і впровадження нових умов управління і виробництва, розподілу і обміну, і, в результаті, до зміни ефективності функціонування суб'єктів господарювання [3, с. 30].

Як результат, у аналогічних нестійких обставинах господарювання постає питання оцінки фінансової захищеності компанії. Оцінку фінансової захищеності сучасної компанії можливо уявити у вигляді сукупності високоякісних або чисельних характеристик-показників. Фінансова захищеність може розцінюватися інтуїтивно зрозумілим різновидом, однак кількісне вираження для неї поки що не виявлено.

При оцінці фінансової захищеності кілька тверджень перетинається з окремими видами діяльності компанії. Це відноситься до визначення стратегічних інтересів компанії та їх чисельної інтерпретації. Дані положення оцінки фінансової захищеності стосуються сфери стратегічного управління підприємством, і якщо в компанії винайдені встановлені до реалізації належні багатофункціональні стратегії (сучасна, ресурсна, інвестиційна, маркетингова), то в такому випадку їх місії зобов'язані збігатися з формулюванням стратегічних інтересів компанії в розглянутій багатофункціональній сфері роботи, а характеристики, що визначають цілі стратегії, зобов'язані відповідати чисельній оцінці стратегічних інтересів компанії.

У компаніях оцінкою ступеня фінансової захищеності може бути показник компанії, призначений згідно сукупності окремих критеріїв. Він обумовлюється або як статичний коефіцієнт - «миттєва фотографія» стану справ в компанії, або як динамічний - із урахуванням очікуваної зміни окремих критеріїв у майбутньому.

Рейтинг компанії визначає його конкурентоспроможність по відношенню до інших підприємств даної сфери, але вплив конкурентної думки також вважається найкращим показником захищеності в умовах ринку [4].

Необхідним компонентом вивчення фінансової захищеності компанії вважається підбір її аспекту. Аспект фінансової захищеності компанії являє собою критерій або необхідну суму властивостей, згідно за якими можливо зробити висновок про те, чи знаходиться організація в фінансовій захищеності. Такий аспект зобов'язаний здійснювати оцінку рівня фінансової захищеності компанії. Якщо аспект тільки встановить фінансову захищеність компанії, в такому випадку індивідуальність

оцінки неминуча. З підтримкою цих характеристик, які застосовуються у плануванні, обліку, а також розгляді роботи компанії бажано було б отримати чисельну оцінку рівня фінансової захищеності [5]. Для цього доцільно вивчити характеристики економічної стабільності, беззбитковості та ліквідності компанії.

Існують індикаторні критерії, за якими рівень економічної безпеки визначається з підтримкою таких званих показників.

Показники виглядають так само, як порогові значущості характеристик, що визначають роботу підприємства у різних багатофункціональних сферах, відповідають конкретному ступеню фінансової захищеності. Аналіз фінансової захищеності компанії відповідає фактичним показникам роботи підприємства з індикаторами.

Ступінь правильності показника у даному випадку вважається проблемою, яка полягає в тому, що у наш час немає методичної основи визначення індикаторів, які беруть до уваги характерні риси роботи компанії, зумовлені, у, зокрема, його загальногалузевому пристосуванні, що є координаційно-технологічним рівнем. У разі нераціонального встановлення значимості показників, можливе неправильне встановлення рівня економічної безпеки, що може спровокувати за собою прийняття управлінських рішень, які не відповідатимуть дійсному стану справ. Індикаторний аспект абсолютно доцільний в макрорівні, де значення показників найбільш стабільні.

Існує також інший підхід щодо оцінки рівня фінансової захищеності компанії, який може бути названий ресурсно-функціональним. Згідно з цим підходом, аналіз рівня фінансової захищеності компанії здійснюється на основі оцінки стану застосування колективних ресурсів відповідно до особливих аспектів. При цьому фактори бізнесу розглядаються як корпоративні ресурси, що застосовуються власниками та менеджерами компанії з метою досягнення цілей бізнесу. Відповідно до ресурсно-функціонального підходу більш результативне застосування колективних ресурсів, що є необхідним для виконання цілей даного бізнесу, досягається шляхом уникнення погроз негативних впливів на фінансову захищеність компанії і досягнення ключових багатофункціональних цілей фінансової захищеності компанії.

В. В. Шликовим [6] запропоновано застосовувати з метою оцінки фінансової захищеності компанії підхід, що відображає основи і вимоги

програмно-цільового управління і розвитку. Відповідно до цього підходу аналіз фінансової захищеності компанії базується в інтегруванні сукупності показників, що характеризують фінансову захищеність. При цьому застосовується ряд ступенів інтеграції характеристик і такі способи їх розгляду, як, наприклад, кластерний і багатовимірний аналіз. Такий аспект відрізняється значною сходинкою складності проведеного розгляду з застосуванням способів математичного аналізу.

Також якщо в разі його застосування в експериментальній сфері дає можливість отримати достовірні результати оцінки рівня фінансової захищеності компанії, то в практичній діяльності підприємств це досить важко. Непростою вважається оцінка стійкості сукупного інтегрального показника при заданій області його зміни. Представлений аспект до оцінки сукупного інтегрального показника дає можливість дати оцінку рівню фінансової захищеності компанії.

У економічній літературі трапляється інший аспект до вибору критерію встановлення рівня їх фінансової захищеності. Так як економічну безпеку підприємства запропоновано аналізувати так само, як міру узгодження його інтересів з інтересами суб'єктів зовнішньої сфери, а будь-який інтерес підприємства - так само, як його зв'язок із суб'єктами зовнішньої сфери, в результаті якого підприємство отримує дохід, то тоді логічно було б припустити, що аспектом економічної безпеки підприємства вважається одержуваний в результаті взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища прибуток, яким організація може розпоряджатися відповідно на власний розсуд, тобто чистий дохід.

При відсутності доходів або збитку неможливо говорити про дотримання інтересів компанії і про те, що організація знаходиться у фінансовій захищеності. Навпаки, у даному випадку перед підприємством дійсно стоїть небезпека банкрутства. Таким чином, запропонований аспект до вибору критерію фінансової захищеності компанії ґрунтується на отриманні підприємством доходів.

Ці підходи досить важко застосовувати з метою оцінки рівня фінансової захищеності компанії у запропонованому трактуванні. Концепція чисельних характеристик оцінки фінансової захищеності сучасного підприємства повинна містити кілька умовних коефіцієнтів.

При аналізі проводять розрахунок даних показників за ряд попередніх років (для виявлення динаміки), за звітний період,

порівнюють їх, а також проводять зіставлення з нормативними значеннями, аналогічними показниками підприємств-конкурентів, середніми показниками в галузі, в економіці в цілому. Все це дає можливість завчасно сигналізувати про небезпеку і вживати заходів щодо її попередження. Важливо виділити, що найвищий рівень захищеності досягається за умови, що весь комплекс характеристик розташовується у межах можливих власних порогових значень, а порогові значення одного показника досягаються не на шкоду іншим.

Від чіткої ідентифікації небезпек, від правильності вибору способу їх прояву знаходиться в залежності рівень адекватності оцінки фінансової захищеності підприємства [7, с. 136].

Виходячи з вищенаведеного, можемо зробити висновок, що для оцінки економічної безпеки підприємства розробка методики її проведення є дуже важливим етапом. Вона повинна включати динамічність, достовірність, інформаційну доступність та враховувати найбільш важливі складові економічної безпеки підприємства.

На нашу думку, оцінювати економічну безпеку підприємства доцільно щоквартально, таким чином слідкувати за його економічною діяльністю, утримувати конкурентоспроможність на ринку, уникати внутрішніх та зовнішніх загроз.

Відповідно до особливостей фірми і відповідності до фактичних та нормативних значень його техніко-економічних характеристик і розміром їх відмінності з бар'єрних (максимальних) показників економічної безпеки підприємству можна привласнити високоякісну оцінку, що може бути:

а) стандартною, якщо показники фінансової захищеності перебувають у межах граничних значень, але рівень застосування існуючого можливості подібний до технічно аргументованих нормативів завантаження оснащення і площ;

б) передкризовою, якщо перевершує бар'єрне значення хоча б єдиного з показників економічної безпеки, а інші підійшли до своїх бар'єрних значень, при цьому не були втрачені промислові, а також науково-технічні можливості удосконалення умов і підсумків виробництва шляхом прийняття до погроз заходів попереджувального характеру;

в) кризовою, якщо перевершують бар'єрне значення більшість ключових (згідно думки фахівців) показників фінансової захищеності і виникають властивості незворотності спаду виробництва і часткової втрати потенціалу;

г) небезпечною, якщо порушуються всі без винятку перешкоди, що відокремлюють стандартний та кризовий стан розвитку виробництва [8].

Висновки. У роботі запропоновано підхід до оцінки фінансової захищеності сучасних компаній. Розподіл суб'єктів відповідно до ступеня фінансової захищеності необхідний для дослідження загальнодержавної політики в сфері підтримки окремих підприємств, пріоритетних галузей, а також економічного одужання економіки в цілому. На даний період все ще залишаються маловивченими певні нюанси цієї теми, що здатні стати об'єктом подальших вивчень експертів-економістів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К. : Вид-во «Лібра», 2015. – С. 280.
2. Погріщук Г.Б., Мацедонська Н.В. Управління фінансовою безпекою підприємства в сучасних умовах / Г.Б. Погріщук // Мукачівський державний університет. – 2017. – [Електронний ресурс] / Режим доступу: – <http://economyandsociety.in.ua>.
3. Отенко, І. П. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник / укл. І. П. Отенко, Г. А. Іващенко, Д. К. Воронков. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2015. – 256 с.
4. Кримчук Н.О. Проблеми та шляхи забезпечення економічної безпеки підприємства / Н.О. Кримчук // Науковий блог. – Національний університет «Острозька академія» – 2018. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naub.oa.edu.ua>.
5. Дуб Б.С. Система економічної безпеки підприємства: поняття та структура / Б.С. Дуб. - 2016. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ua>.
6. Shlykov V.V. Complex providing economic security of the enterprise. SPb: «Aleteya», 2015, page 59.
7. Мороз О. В. Концепція економічної безпеки сучасного підприємства / О. В. Мороз, Н. П. Карачина, А. А. Шиян. – Вінниця: ВНТУ, 2017. – 241 с.
8. Штангрет А.М., Караїм М.М. Управління економічною безпекою підприємства за часовими горизонтами / А.М. Штангрет // Наукові записки [Української академії друкарства]. - 2016. - № 1. - С. 201–206. - Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>.

REFERENCES:

1. Kozachenko G. V. (2015). *Economichna bezpeka pidpriemstva: sutnist' ta mekhanizm zabezpechennya* [Economic security of the enterprise essence and mechanism of providing]. Libra [in Ukrainian].
2. Pogrischuk G. B., Matsedonska N. V. (2017). *Upravlinnya finansovoyu bezpekoyu pidpriemstva v suchasni umovah* [Management of financial security of the enterprise in modern conditions]. <http://economyandsociety.in.ua> [in Ukrainian].
3. Otenko, I. P. (2015). *Economichna bezpeka pidpriemstva* [Economic security of the enterprise]. Kharkiv: KhNUE [in Ukrainian].
4. Krymchuk N. O. (2018). *Problemi ta shlyahi zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeki pidpriemstva* [Problems and ways of ensuring the economic security of the enterprise]. <https://naub.oa.edu.ua> [in Ukrainian].
5. Oak B. S. (2016). *Sistema ekonomichnoyi bezpeki pidpriemstva: ponyattya ta struktura* [The system of economic security of the enterprise: concept and structure]. <https://cyberleninka.ua>.
6. Shlykov V. V. (2015) *Complex providing economic security of the enterprise*. Aleteya.
7. Moroz O. V. (2017). *Koncepciya ekonomichnoyi bezpeki suchasnogo pidpriemstva* [The concept of economic security of a modern enterprise]. Vinnitsa: VNTU [in Ukrainian].
8. Stangret A. M., Karaim M. M. (2016). *Upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu pidpriemstva za chasovimi gorizontami* [Management of economic security of the enterprise by time horizons]. <http://nbuv.gov.ua> [in Ukrainian].